

ТАКОВСКИ БАТАЉОН У БОРБАМА ОКО ГОРЊЕГ МИЛАНОВЦА

Збирна места за одлазак у партизане на подручју таковског краја била су, пре свега, села у којима су постојале партијске ћелије: Сврачковци, Неваде, Бело Поље и Леушићи. Пошто су се спојиле три групе, окупљене на разним местима, у Јоковића потоку у Брезни формирана је Таковска партизанска чета.

Већ 22. јула 1941. године Таковска чета води борбу на Кремену, на путу Горњи Милановац — Прањани — Пожега. Борба је вођена са око 400 немачких војника и том приликом два Нехмца су погинула. У то време главни задатак чете био је да на терену одржава зборове, да људе упознаје с циљевима борбе, да пали општинске архиве и да спречава одношење и одвођење стоке, вуне, жита и других намирница.

На раскрсници у Невадама чета је напала немачку патролу и тада су два немачка војника погинула, а један подофицир је заробљен. Касније је овај немачки подофицир замењен за шест наших другова, који су били ухапшени, међу којима и Тодоровић Милутин „Жица“ матурант из Сврачковаца, члан КПЈ, предратни скојевац.

Таковска чета се стално бројно повећавала тако да је у дрз^агој половини септембра 1941. године имала преко 350 бораца, да би одмах по ослобођењу Горњег Милановца крајем септембра, нарасла на око 1.100 бораца. Добијањем оружја из ужичке фабрике, на таковском подручју је било око 1.300 наоружаних бораца. Код куће Сретена Дамњановића у Луњевици формиран је 25. септембра Таковски батаљон у оквиру Чачанског партизанског одреда „Др Драгиша Мишовић“. За команданта батаљона постављен је Бранко Ракић, за комесара Миливоје Ђилас Миња, а за интенданта Божидар Ђорђевић Божа. Тих дана таковски партизани дали су и своје прве жртве у ослободилачком рату. Као жрт^{*}ве издаје пали су Милош Ђурић, Радомир Тодоровић и Средоје Ђусловић. Немци су затим, захваљујући издајству једног лекара, извели из болнице у Горњем Милановцу тројицу рањених партизана и стрељали их.

Убрзо по формирању Таковског батаљона појачане су припреме за напад на Горњи Милановац и његово ослобођење. Напад је предузет у ноћи између 27. и 28. септембра 1941. године. У борби за ослобођење Горњег Милановца, поред Таковског, учествовао је и Љубишки батаљон (без Пете чете) Чачанског партизанског одреда. Пре почетка напада вођени су преговори с четницима да и њихове јединице учествују у ослобођењу града. Четници су најпре одбили да учествују у овом нападу, али кад су видели да су партизанске јединице одлучне у намери да нападну и ослободе Горњи Милановац, понудили су своје учешће. После се показало шта четници смерају. Своје учешће у акцији условили су да положај изабери на Брду, од Таковске улице до потока испод гробља, а то је, у ствари, био правац према Равној гори.

Четници у овом нападу нису ни метка испалили, већ су се унапред договорили с полицијом и жандармеријом да их пропусте кад партизани изврше притисак. Кад су два партизанска батаљона гшле жестоке борбе успели да опколе немачке снаге у граду и да их присиле на предају, појавили су се четнички команданти Вучковић и Палошевић да прихвате немачке војнике, који су у току борбе одбијали да се предају партизанима. Да се не би излагали даљим жртвама, којих је већ било доста, и да се не би рушила зграда основне школе у Горњем Милановцу, у којој су се Немци забарикадирали, партизани су пристали да се Немци предају четницима. Том приликом заробљено је преко 70 немачких војника. Партизани су издвојили само тројицу код којих су нађене плочице са ознаком о припадању нацистичкој организацији, и њих тројица су одведени у Брусницу и тамо су стрељани. Остале заробљене немачке војнике четници су одвели до Равне горе и тамо су их све пустили.

Док су се водиле борбе за Горњи Милановац, град је надлетио авион с немачким заповедником Србије. Борци Таковског батаљона ватром са земље оштетили су авион и том приликом смртно је рањен ваздухопловни мајор Шулиц. Сматра се да је то први губитак немачког ваздухопловства у борби с партизанима.

Чим је Горњи Милановац ослобођен, формирана је партизанска команда места, За команданта Команде места постављен је Богдан Оклобџија. Команда места формирала је затим градску милицију.

По ослобођењу Горњег Милановца чете Таковског батаљона распоређене су на различите положаје. Друга чета, с командиром Тадијом Андрићем и Трећа чета с командиром Радисавом Јанићијевићем распоређене су на терен Враћевшница—Бело ГЉоље—Врбава и задатак им је био да затварају пут преко Думаче и Раиај-брда од Крагујевца према Горњем Милановцу. Четврта чета с командиром Вељком Томићем распоређена је на Рудник да затвара пут преко Тополе и Рудника од Београда према Горњем Милановцу. Прва чета с командиром Војом Булатовићем имала је

затак да оперише па целом подручју које је покривао Таковски батаљон, а нарочито према Равној гори, пошто је већ била створена клица неповерења према четницима због њиховог дотадашњег држања. Најважнији задатак ове чете био је да буде покретљива и спремна да стигне на онај сектор који буде евентуално угрожен.

Поред ових чета које су се налазиле у сталном саставу Таковског партизанског батаљона, повремено су стваране и привремене чете са специјалним задацима, као што је доношење оружја из ужичке фабрике. Приликом четничког напада на Улшчку Пожегу, друга специјална таковска чета која се нашла на овом под-РУЈУ/ учествовала је заједно са ужичанима. у борби против четника.

Већ првог октобра Немци предузимају снажан напад од Крагујевца преко Рапај-брда. После тешке борбе, која је трајала цео дан, партизани су успели да одбију овај немачки напад. Борцима Таковског батаљона и овом приликом после подне стигли су у цомоћ делови Љубићког батаљона. На мосту преко реке Деспотовице у Невадама у току ове борбе оштећена су два немачка тенка.

Шестог октобра Немци предузимају нови напад на слободну територију из правца Београда преко Тополе и Рудника. Наше снаге успевају да одбију и овај напад и да заплене ЈОШ један тенк. Овај трећи тенк заплешен је код Дубоке Јаруге у Мајдану. Од три заплешена тенка два су убрзо оспособљена и упућена на опсаду Краљева.

Повлачећи се после овог напада, Немци су запалили варошицу Рудник. Од укупно 74 изгорело је 38 кућа.

После тога мало је који дан прошао а да Немци нису покушавали да продру на слободну територију, нарочито преко Рапај-брда из правца Крагујевца. Скоро непрекидно на том правцу водиле су се борбе. Наше снаге одолевале су успешно до 15. октобра, а тог дана Немци су жестоко навалили на Горњи Милановац. Таковском батаљону притекао је у гномоћ један вод бициклиста Љубићког батаљона. Појурили су на бициклима, али кад су стигли, немачке снаге су већ биле продрле у Горњи Милановац. Овом приликом Немци су запалили варош. Преко 80% грађевина у Горњем Милановцу тада је изгорело. Међутим, иако су упали с веома jakim снагама, Немци се нису усудили да остану у Горњем Милановцу. У ноћи, после борбе и спаљивања града, повукли су се и одвели са собом 133 таоца, које су стрељали у Крагујевцу.

Осмог новембра дошло је до подмуклог напада четника на Горњи Милановац. Четници су на препад опколили болницу, у којој су се одмарали борци Прве чете Таковског батаљона и делови Шумадијског и Посавског партизанског одреда, који су били дошли као помоћ Таковском батаљону. Четници су тада заробили око 150 партизанских бораца добрим делом и због капитуланског држања командира чете Воје Булатовића, који је касније прешао у четнике. Повели су их према Равној гори. Успут су заробили ра-

њенике и особље партизанске болнице на Савинцу, као и неке друге мање групе партизана на које су наишли. Покупили су и неке партизанске сараднике и симпатизере. Све те заробљене четници су извели пред четнички преки суд у Брајићима и тада Је око 350 заробљених осуђено на смрт. Осуђене су четници повели даље и у селу Словцу предали су их Немцима за муницију. Немци су крајем новембра све ове заробљене стрелјали на Крушику у Ваљеву.

Иако су четници све чешће правили испаде и нападали наше јединице, наше руководство покушавало је да путем преговора спречи братоубилачки рат. Тако су се, између седмог и осмог новембра, састали на преговоре командант Таковског батаљона Ракић и четнички командант Вучковић. Као и неколико пута раније, четнички командант се „извињавао“, заклињао се да до нових сукоба неће долазити. Управо док су њих два преговарали, четници су с великим снагама опкољавали Горњи Милановац и само неколико чаоова пошто су преговори завршени, четници око три сата по поноћи врше подмукли напад.

У друшј половини новембра за одбрану слободне територије иа овом подручју, поред Таковског батаљона, борили су се и делови Посавског и Шумадијског партизанског одреда. Већ је било почело повлачење јер се притисак нехмачких и осталих издајничких снага све више појачавао. Једна љубићка чета имала је тих дана огромне губитке на положајима Мајдан — Сврачковци — Горња Црнућа, на огранцима Рудника. На том сектору с Немцима су надирале бројне снаге љотићеваца и недићеваца. Немци су успели да 28. новембра преко Рапај-брда поново продру у Горњи Милановац. Наше снаге повлачиле су се за Санџак. Четници су и тада стално ударали с леђа. Пошто се Таковски батаљон налазио на великом простору, није било могуће организовати да се у правцу Санџака повлачи као целина...

С друге стране недовољно организованом повлачењу допринело је и опортунистичко дрлсање неких чланова штаба батаљона у тим тешким тренутцима. Захваљујући добрим командирима чета као што су: Тадија Андрић, Радисав Јанићијевић „Раде бомба“ и Момир Тешић „Моша морнар“ релативно велики број Таковаца је отишао за Санџак и Босну. Таковци су касније ушли у састав Друге пролетерске бригаде.

Живка ЂУРИЋ